

Олена Штонь,

кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

Вікторія Беш,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література),
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ПЕРИФРАЗИ В УКРАЇНСЬКИХ ПІСНЯХ ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Пісня завжди була потужним джерелом мотивації, підтримки, і, найголовніше – єдності українського народу. Вона супроводжує українців упродовж усієї історії. Якщо ж говорити про пісенну творчість під час війни, то це – надпотужний осередок підтримування й «розгорання» національної свідомості, патріотизму та бойового духу.

У піснях, випущених за час повномасштабної війни, порушуються різні проблеми, які, так чи інакше, стосуються кожного громадянина України. Виконавці співають про зламані долі, зруйновані будинки, вшановують пам'ять усіх полеглих, однак також і висловлюють надію на перемогу та закликають до боротьби. Щоб якомога точніше, поетичніше та зрозуміліше передати ідею тієї чи іншої пісні, автори текстів удаються до різноманітних художніх засобів, зокрема й до використання перифразів.

І хоч явище перифразії є широким і невичерпним джерелом наукових пошуків, лінгвостилістичні особливості такого художнього засобу в українських піснях періоду повномасштабної російсько-української війни предметом окремих розвідок ще не були. Джерельною базою нашого дослідження є пісенна творчість таких українських виконавців як Kalush Orchestra, Артем Пивоваров, Надя Дорофєєва, Skofka, Jerry Heil, Chico & Qatoshi, Антитіла, TVORCHI, KAZKA, The Hardkiss, Kola, Богдан Купер, Oisho BTZ, BURLA, Wellboy, Христина Соловій, Ben Obert. Для карткування матеріалу скористалися музичним додатком Spotify [3]. Мета – виявити й описати перифрази в українських піснях періоду повномасштабної російсько-української війни.

У стилістиці перифраз визначають як «слова, усталені словосполучення (зрідка – речення), що є образно-переносними і описовими найменуваннями предметів, явищ, істот, осіб тощо» [2, с. 435]. Перифрази у піснях допомагають виразити ідею, увиразнюють їх поетичність та художність, відіграють роль «згладжування» неприємних слів, або ж навпаки – підкреслюють їх, завдяки описуванням їхніх рис.

У досліджуваних українських піснях, які публікувалися з початку весни 2022 року, проаналізовано перифрази за класифікацією, яку подає Л. Приблуда: номінативні, емоційно-експресивні, художньо-естетичні, перифрази-евфемізми [1].

Номінативні перифрази. Номінативна функція перифраз «...актуалізує у свідомості читачів уже відому їм ознаку предмета чи явища навколишньої дійсності» [1, с. 102]. Одним із часто вживаних слів в українських піснях періоду повномасштабної війни, до якого добираються перифрази, є «Україна». Загалом, це такі перифрази, як: *ленька, дім, рідненька, моя земля* тощо. Так, у пісні «Додому» (автори: Володимир Самолюк та Олег Псюк) Kalush & Skofka «дім» набуває переосмисленого значення – «Україна»: «*Де би не був не забуду дім*»; у творі «In the

shadows of Ukraine» (автори: Lauri Ylönen, Іван Клименко, Олег Псюк) Kalush Orchestra & The Rasmus на позначення України ужито перифрази «ненька», «рідненька», «старенька» («*Болить серденько в нашої неньки. Не плач, рідненька, наш час вже близенько! Встану раненько, обійму стареньку...*»). Перифраз «ненька» функціонує також у пісні Артема Пивоварова і Наді Дорофєєвої «Думи» (автор: Артем Пивоваров): «*Моя, моя Україно! Привітай же, ненько, ти...*». У синглі «Фортеця Бахмут» (автор: Тарас Тополя) групи «Антигіла» ліричний герой з ніжністю звертається до України перифразами «*Мамо, а я стою! Мамо, а я в строю! Нене, я борюся! Знищу і повернусь!*». TVORCHI у пісні «Боремося» (автор: Катерина Офляйн), яка була випущена на честь 90 днів повномасштабної війни для підтримки незламності українців, актуалізують для позначення України перифраз «моя земля» («*моя земля повна сміливих людей*»).

Для підкреслення нелюдяності та жорстокості ворогів, вираження гніву й ненависті до них у піснях функціонують номінативні перифрази до слова «ворог». У творі «Допоможе ЗСУ» (автори: Роман Коваленко, Микола Сопронюк) Chico & Qatoshi, наголошується на мужності та безстрашності наших воїнів, а вороги названі відомим цинічним перифразом «орки»: «*орка тіло ляже в ґрунт, допоможе ЗСУ*». У пісні Jerry Neil «Мрія» (автор: Яна Шемаєва) ворог називається перифразом «звір» («*Хоч звір на землі нам наставив пастки*»), який підкреслює його жорстокість. Таку ж функцію виконує перифраз у пісні «Як ти?» (автори: Юлія Саніна, Валерій Бєбко) The Hardkiss («*люди з кривавими рукавами руйнували храми*»). У творі «Молитва солдата» (автори: Денис Блуда, Максим Бурла) BURLA натрапляємо на: «*Доки з Каспійського моря летить двухсотий груз*». Також на позначення наших ворогів часто використовують перифраз «кати» (у піснях Wellboy «Ворогів на ножі» (автори: Антон Вельбой, Сергій Єрмолаєв, Євген Тріплов) – «*Але ті кати уже в землі*»; Христини Соловій «Я твоя зброя» (автори: Христина Соловій, Андрій Балан) – «*Та кляті кати сунуть в наші хати*»).

Емоційно-експресивні перифрази. У досліджених нами піснях емоційно-експресивні перифрази допомагають краще наголосити на важливих для українців речах: російська преса спотворює уявлення світу про війну між росією та Україною; шантажування ядерною зброєю, бомбардування та обстріли мирних українських міст і сіл – злочин тощо. У пісні "Мрія" (автор: Яна Шемаєва) Jerry Neil перифраз «ящик» ужито іронічно («*Вони дивляться крізь ящик – по ящику краще видно*»): мовляв, весь світ лише через екран підтримує нас, «і від їх сторіз тут в бункері трошки краще». У цій пісні функціонує ще один перифраз (у контексті – «це буде **останній сніг на планеті**» мається на увазі ядерний пил, яким нас шантажували росіяни). «I AM NOT OK» (автори: Сергій Локшин, Володимир Мажора) KAZKA – є своєрідним криком для цивілізованого світу про те, що болить українцям. Починається пісня рядками «*Заспіваю тобі пісню я про життя між «до» і «після»*». Перифразом «життя між «до» і «після»» вказується на життя українців до війни і після війни. Іронічно вказується на техніку, якою воює з нами росія, у пісні Богдана Купера «Чуєш бум» (автор: Богдан Смілянець): «*Чуєш ма, вчора приїздили танки, а ми з голими руками розвернули ці бляшанки*». З початку повномасштабної війни через недоліки машинного перекладу набуло нового значення слово «хлопок», яке стало означати вибух. Цей перифраз функціонує у пісні «Залужний мутить двіж» (автор: Олесь Михайлович Oisho) BTZ: «*Десь трапився хлопок, у Білгородській області він полякав дівок*».

Художньо-естетичні перифрази. «Художньо-естетична функція перифрази дає змогу авторам по-особливому розкрити сутність зображуваних ними явищ і процесів довкілля», – так зазначає Л Приблуда [1, с. 105]. У розглянутих нами піснях художньо-естетичні перифрази креативно, дотепно та незвично наголошують на містах України. У творі «Чути гімн» (автор: Володимир Самолук) Skofka згадано усі

міста України, щоб наголосити на тому, що ми пам'ятаємо і помстимося за кожне скоєне лихо. Міста Хмельницький та Івано-Франківськ згадано перифразами: «*За Хмельницького Богдана, за Франка Івана*». По-сучасному переспівалися слова Тараса Шевченка: «кохайтеся чорнобриві, та не з москалями» у пісні Jerry Neil «Кохайтеся чорнобриві» (автор: Яна Шемаєва). Співачка творчо підійшла до переліку українських міст, застосувавши відомі перифрази: «*Херсонські теплиці*» (Херсон відомий херсонськими помідорами, які вирощують у теплицях); «*Ніжки в шкарпетках "Житомир"*» (дотепний акцент на Житомирі, який найбільш знаний житомирськими шкарпетками); «*Притуліться до Притули*» (згадка про Тернопільщину, вихідцем якої є політичний і культурний діяч України – Сергій Притула).

Перифрази-евфемізми. Ці засоби образності в українській пісенній патріотичній творчості виконують ще й пом'якшувальну функцію й використовуються для позначення певних понять, які б викликали у слухача тривогу, занепокоєння чи навіть істеричу та сльози. Кола «Біля серця» (автори: Михайло Мелкумян, Іван Клименко) у рядках «*а що якби на фронті загубив шолом*» висловлює хвилювання ліричного героя за кохану людину, яка воює на фронті, і тривогу за те, чи раптом не загинув він. Авторка пісні оминає пряме значення слова «смерть», використовуючи перифраз-евфемізм «*загубив шолом*». Іншим зразком є рядки з пісні Skofka «Не забудем і не пробачим» (автори: Володимир Самолук, Вадим Алхутов) «*але біль не переболить за тих, хто вкритий землею*», де також автор уникає прямої вказівки на смерть.

Отже, перифрази, які функціонують у проаналізованих піснях, найчастіше виконують номінативну функцію, тобто, перезивають ті чи інші слова, підсилюючи їхню семантику та емоційне сприйняття. Також завдяки перифразам, зокрема перифразам-евфемізмам, співаки можуть торкатися болючих тем, висловлювати підтримку і співчуття без прямої вказівки на те, що завдає болю. Варто наголосити на тому, що використання перифраз є ефективним засобом зміни сприйняття людьми певної теми, спонукання адресатів до дій, піднесення їх бойового духу.

Список використаної літератури

1. Приблуда Л. М. Стилістичні функції перифрази в сучасній українській постмодерністській прозі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2016. Т. 19, № 1. С. 102-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2016_19_1_16. (дата звернення: 29. 04. 2023).
2. Регушевський Є. С. Перифраз. *Українська мова. Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 435.
3. Spotify: додаток. URL: <https://open.spotify.com/> (дата звернення: 29. 04. 2023).